

DOI 10.51558/2490-3647.2022.7.3.191

UDK 37.048.2:371.12

Primljeno: 17. 4. 2022.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Jelena Osmanović Zajić, Jelena Maksimović, Natalija Lazić

FUNKCIJE I OSOBINE ŠKOLSKOG PEDAGOGA IZ PERSPEKTIVE NASTAVNIKA

Razvoj pedagoške nauke u skladu za zahtevima savremenog obrazovanja otvorio je pitanje kvaliteta profesionalnog delovanja školskog pedagoga koje počiva na njegovim osobinama. U radu se razmatra problem posedovanja značajnih osobina školskog pedagoga za vaspitno-obrazovni rad u školi. Teorijskom analizom opisani su kvaliteti savremenog pedagoga u vidu ličnih i profesionalnih osobina. Cilj istraživanja je ispitati stavove nastavnika o posedovanju značajnih osobina školskih pedagoga i ukazati na njihov značaj za razvoj pedagoške prakse. U istraživanju je korišćen deskriptivni istraživački metod sa tehnikom skaliranja. Rezultati istraživanja pokazuju da se faktorskom analizom iz skale procene Likertovog tipa, konstruisane za potrebe ovog istraživanja, izdvajaju četiri faktora koji definišu najznačajnije osobine školskog pedagoga: fleksibilnost, organizovanost i profesionalnost, timski rad, saradnja i inovativnost. Istraživanjem su dobijeni ohrabrujući podaci koji potvrđuju fleksibilnost, organizovanost i profesionalnost pedagoga. Stručno usavršavanje i podsticanje istraživačke uloge školskog pedagoga uočeni su kao mogućnosti za jačanje saradničkih odnosa, timskog rada i inovativnosti školskog pedagoga u cilju unapređenja vaspitno-obrazovne prakse u školi. Istraživanjem je potvrđena statistički značajna razlika u stavovima ispitanika kod samo jednog faktora koji je okupljao ajteme vezane za timski rad. Razlike su značajne u odnosu na varijablu tip škole, $p < 0.05$.

Ključne reči: pedagog u školi; funkcije školskog pedagoga; osobine školskog pedagoga; profesionalne osobine školskog pedagoga; nastavnici

UVOD

Profesija pedagoga se kontinuirano menja i razvija. Da bi vaspitanje i obrazovanje dali pozitivne rezultate moraju pratiti savremene tokove. Potrebni su kompetentni pedagozi koji će unapređivati vaspitno-obrazovnu praksu, jer su oni lideri svoje profesije i njeno ogledalo. Profesija pedagoga je kompleksna, samim tim i njegov rad u vaspitno-obrazovnom procesu. Uloge pedagoga u savremenoj školi su mnogobrojne i značajne za funkcionisanje vaspitno-obrazovne delatnosti ustanove. Pedagozi u školi planiraju, programiraju i organizuju sve aspekte vaspitno-obrazovnog rada u cilju što uspešnijeg delovanja ustanove. Oni su u stalnom nastojanju da drugima pruže savete i rešenja za određene situacije. U savremenom obrazovanju je sve više zahteva za rad u timu i za saradnju uopšte, što neophodnim čini posedovanje socijalnih kompetencija pedagoga koje se ogledaju u saradnji sa učenicima, nastavnicima, roditeljima i ostalim učesnicima vaspitno-obrazovnog procesa. Pedagozi kao nosioci svoje profesije predstavljaju primer svim ostalim akterima vaspitno-obrazovnog sistema. Pedagog mora biti inovator, motivator, saradnik, predavač, pokazivač, organizator i još mnogo toga. Ispunjenje svih uloga pedagoga, odnosno profesionalni rad pedagoga, uslovljen je njegovim osobinama, kako profesionalnim tako i ličnim.

Rezultati dosadašnjih istraživanja, prema novodima Brankovića sa saradnicima (2020), pokazuju da kompetencije nisu kompatibilne sa ličnim i profesionalnim potrebama, kao i da nedostaju istraživanja nivoa kompetentnosti u odnosu na funkcije i područja rada. Sa tom konstatacijom se slažemo i upravo kroz ovaj rad želimo da ukažemo na vezu između funkcija koje pedagog obavlja sa osobinama koje poseduje. Osobine pedagoga se prepliću i ponekad nije lako odvojiti koje su to lične osobine, a koje su osobine nastale u toku rada u vaspitno-obrazovnom procesu. Sa druge strane, ne možemo izdvojiti koje osobine pedagoga su značajnije, jer su podjednako važne i osobine ličnosti i profesionalne osobine pedagoga. Funkcije i osobine školskih pedagoga se ispoljavaju u konkretnim situacijama i ostvarivanju zadataka koje profesija pedagoga postavlja pred njih. Uspešan pedagog, zahvaljujući svojim osobinama i sposobnostima, uspeva da prati promene u pedagoškoj profesiji i da, sa druge strane, sam inovira vaspitno-obrazovni sistem. Savremeno obrazovanje je u stalnim promenama te je neophodno da pedagozi budu fleksibilni u svom radu, spremni na promene i kontinuirano stručno usavršavanje putem kojega stiču nova saznanja i sposobnosti. Pored toga, od pedagoga u školi se očekuje da podstiče ostale aktere vaspitno-obrazovnog sistema na kreativnost i primenu inovativnih ideja. Školski pedagozi

organizuju veliki broj aktivnosti u školi i zbog toga je važno da budu posvećeni svom poslu, tačni, taktični i organizovani. Sve osobine pedagoga se prepliću i oslikavaju u njihovom radu i uspešnosti da unapređuju vaspitno-obrazovni proces u školi.

FUNKCIJE PEDAGOGA U ŠKOLI

Funkcije pedagoga proističu iz zadataka i oblasti rada pedagoga u školi. Razvojem društva i škole broj funkcija školskog pedagoga se povećava i one postaju složenije. Najčešće se ističu vaspitna, istraživačka, evaluatorska, programerska i organizatorska uloga pedagoga. Vaspitna funkcija podrazumeva vaspitni rad sa učenicima, koji je poslednjih godina zanemaren na račun obrazovnog rada. Vaspitna funkcija pedagoga podrazumeva ujedno i savetodavnu ulogu (Adelman & Taylor 2002; Zrilić 2012). Savetodavna funkcija pedagoga se odnosi na rad sa svim akterima vaspitno-obrazovnog sistema u cilju prevazilaženja nastalih problema (Wachter Morris & Slaten 2014).

Funkcija istraživača predstavlja jedan od najvažnijih zadataka pedagoga u školi. Istraživanjem pedagoške prakse, ali i teorije, pedagozi uviđaju promene i napretke, kao i aktuelne probleme. U traženju rešenja za specifične probleme u nastavi akciona istraživanja mogu dati značajan doprinos (Osmanović & Maksimović 2020). Sa nastavnicima i učenicima u zajedničkoj ulozi učesnika istraživanja, pedagog kao aktivni pojedinac istražuje nove mogućnosti delovanja u nastavnoj sredini i uopšte u vaspitno-obrazovnoj sredini (Maksimović i Osmanović 2014). Kroz istraživačku ulogu pedagozi sprovode pedagoška istraživanja i unapređuju svoju vaspitnu praksu, a zatim i pedagošku profesiju. Na istraživačku funkciju pedagoga nadovezuje se evaluatorska funkcija (Matijević 2005) koja obezbeđuje evaluaciju celokupnog rada u školi, kao i samoevaluaciju pedagoga. Evaluacija je značajna jer pokazuje realno stanje u školi i ono čemu je potrebno posvetiti više pažnje radi unapređivanja rada. Kada evaluacija postane kontinuirana aktivnost pedagoga, možemo reći da on teži ka boljim postignućima, svojim i svih učesnika vaspitno-obrazovnog procesa (Hadžić-Suljkić 2014; Wachter Morris & Slaten 2014). Organizacija kao jedna od funkcija pedagoga podrazumeva organizovanje različitih aktivnosti vezanih i za učenike i za nastavnike. Pedagozi organizuju različite događaje i aktivnosti u saradnji sa drugim relevantnim institucijama. Stručno usavršavanje je neodvojivi deo profesije pedagoga koji proizilazi iz prirode vaspitanja kao promenljivog procesa sa društvenim karakterom. Razvoj pedagoga je značajan i za napredak pedagoške profesije (Jovanović 2015; Trolley 2011). Samim tim, važno je raditi na usavršavanju pedagoga kao profesionalaca u vaspitno-obrazovnoj delatnosti (Vračar i sar. 2021).

Ostvarivaje velikog broja funkcija od pedagoga zahteva stručnu osposobljenost koja se postiže kontinuiranim usavršavanjem i inoviranjem rada. Na primer, kako će ostvariti svoju funkciju u kontekstu profesionalne orijentacije učenika, rada sa darovitim učenicima ili decom sa potrebom za posebnom društvenom podrškom, ukoliko ne poseduje veštine za ostvarivanje te funkcije? Sve ovo navodi da osobine pedagoga moraju pratiti njegove funkcije i omogućavati njihovo sprovođenje.

LIČNE OSOBINE ŠKOLSKOG PEDAGOGA

Posao pedagoga ostvaruje se u vaspitno-obrazovnom sistemu i podrazumeva rad sa ljudima. Pedagogija kao humanistička nauka od pedagoga zahteva humanost u svim postupcima. Posao pedagoga u školi iziskuje određene lične i profesionalne osobine kako bi mogao ispuniti sve uloge koje se od njega očekuju. Lične osobine mogu biti prediktor ponašanja pedagoga (Busacca et al. 2015). U svim situacijama pedagog deluje kao vaspitač, sve što kaže i što uradi procenjuje se i dovodi se u vezu sa njegovom profesijom (Hadžić-Suljkić 2014). Profesionalne osobine su povezane sa reagovanjima pedagoga u svim situacijama (Ariyati & Suwarjo 2020; Jovanović 2014). Na osnovu toga uviđamo da se pedagog mora ponašati odmereno u svim situacijama, mora biti strpljiv, pun razumevanja i komunikativan da bi uspeo u svom poslu. Onako kako pedagog živi i kako se ponaša izvan škole reflektuje se na njegov rad u vaspitno-obrazovnoj instituciji. Osobine ličnosti kao što su pravednost, saradljivost, dobar smisao za humor i slično kod pedagoga najviše cene njihovi saradnici, prvenstveno učenici i nastavnici. Zbog toga smatramo da su poželjne lične osobine pedagoga osnova za njegovu profesionalnu izgradnju, jer ukoliko su one pozitivne postoji velika verovatnoća da pedagozi vremenom usavrše i profesionalne osobine potrebne za rad u školi. Navedene karakteristike pedagoga ne odnose se samo na školske ustanove već i na šira područja delovanja pedagoga. Od pedagoga se očekuju veštine i znanja koja omogućavaju efikasno delovanje u bilo kojoj ustanovi. Konkretno, školski pedagog treba da radi na sebi i usmerava svoje kompetencije u neposrednoj školskoj i vaspitno-obrazovnoj praksi.

PROFESIONALNE OSOBINE ŠKOLSKOG PEDAGOGA

Pored ličnih osobina, za rad pedagoga u vaspitno-obrazovnim ustanovama sud podjednako važne i profesionalne osobine. Profesionalne osobine se ogledaju u radu sa drugima i uspešnosti pedagoga na poslu (Butler & Constantine 2005). Profesionalne

osobine se vezuju za uspešno ostvarenje funkcija i profesionalnih uloga pedagoga u školi. Trnavac je još pre više od 25 godina (1996: 39) istakao da se prepliću profesionalne osobine pedagoga i radne funkcije. Smatra da su jedne od drugih neodvojive te da ih kao takve i ne treba posmatrati odvojeno. „Može se reći da su osobine i radne funkcije školskog pedagoga sledeće: opservator, informator, konsultant, savetnik, inicijator, koordinator, organizator, realizator, istraživač i analitičar, inovator, diseminator i dokumentarista”. Uočljiva je kompleksnost profesije školskog pedagoga, stoga će biti izložene neke od najznačajnijih njenih funkcija.

Funkcija savetnika i konsultanta se odnosi na saradnju sa ostalim akterima vaspitno-obrazovnog procesa (McConnell et al. 2020). Pored učenika, njihovih roditelja/staratelja i nastavnika, pedagozi saraduju i sa učiteljima, direktorom, osobama iz lokalne zajednice, sa drugim školama, drugim pedagozima i slično. Saradnja pedagoga i nastavnika počinje od same organizacije vaspitno-obrazovnog procesa. U svakom delu rada nastavnici su najbliži saradnici pedagozima, jer imaju isti cilj – najbolji interes učenika. Pedagozi od nastavnika dobijaju izuzetno važne informacije o učenicima, njihovim sposobnostima, problemima, uspehu, disciplini i drugim bitnim karakteristikama (Radulović i Stančić 2014). Roditelji ponekad nisu iskreni sagovornici kada je reč o njihovoj deci, pokušavaju da ublaže istinu ili sakriju neke informacije. Zato najobjektivnije podatke pedagozi mogu dobiti od nastavnika, posebno od razrednih starešina.

Veoma je važno stvoriti pozitivnu klimu u saradnji sa učenicima, kako bi se razvio međusobni odnos poverenja. Na taj način pedagozi mogu ukazati učenicima na greške, pomoći u odabiru vannastavnih aktivnosti ili pružiti podršku u rešavanju konflikata (Fejdetić i Šnidarić 2014). Rad pedagoga se najčešće vezuje za rešavanje konflikata među učenicima, međutim zadatak pedagoga je i da preduzme sve mere prevencije kako do konflikta ne bi ni došlo.

Pedagozi su stručne osobe od kojih se očekuje podrška roditeljima u vidu save-tovanja i pružanja smernica u nošenju sa problemima njihove dece (Amatea et al. 2004). Pedagozi pružaju podršku roditeljima dece sa teškoćama u razvoju, roditeljima čija deca imaju probleme u ponašanju ili u vezi sa bilo kojom nedoumicom koju roditelj ili staratelj ima. Pomoć pedagoga se odnosi i na vaspitavanje učenika i osmišljavanje načina rada kod kuće (Budimir-Ninković 2008).

Aktivnim učešćem pedagog stiče ključne kompetencije, veštine i znanja neophodna za kvalitetan rad u vaspitno-obrazovnim institucijama. Profesionalne veštine koje pedagog mora da poseduje da bi efikasno obavljao napred pomenute profesionalne funkcije su digitalna pismenost, poznavanje stranog jezika (i to engleskog), kao i

primena nenasilne komunikacije (Fejdetić i Šnidarić 2014; Julius et al. 2020). Veštine korišćenja nenasilne komunikacije mu omogućavaju ne samo stvaranje saradničkih odnosa, već i uspešno rešavanje konflikata. Primenom ovakvog vida komunikacije pedagog će biti uzor drugima. Naizostavna profesionalna osobina pedagoga je kritičko mišljenje, koje je poželjno od samog početka rada pedagoga u školi (Tomphson 2002).

Profesija pedagoga je dinamična i kompleksna pa samim tim zahteva veliku fleksibilnost u radu. Stalne promene mogu ispratiti samo pedagozi koji su otvoreni da ih prihvate i dalje razvijaju. Sa razvojem inoformaciono-komunikacionih tehnologija promene u obrazovanju se ubrazano dešavaju, što stavlja zahtev pred pedagoge da budu u koraku sa tehološkim dostignućima i inovacijama u obrazovanju. Kako se savremeni obrazovni proces okreće sve većoj aktivnosti i samostalnosti učenika uvažavajući princip individualizacije, pedagozi bi trebalo da osmisle kreativne načine podsticanja motivacije učenika za učenje (Olivieira & Alencar 2010). Pored toga, uloga pedagoga je da prati rad i razvoj svakog deteta, da mu određuje mesto u nastavnom procesu, da predlaže aktivnosti i prati efekte preduzetih mera i vrednuje postignute rezultate (Eckenrod-Green & Culbreth 2008; Ledić i sar. 2013). U tome se ogleda važnost podsticajne uloge pedagoga. Kao koordinatori mnogih školskih aktivnosti, pedagozi doprinose njihovom pozitivnom uticaju na rast i razvoj učenika. Pedagog podstiče kreativnost nastavnika u radu sa učenicima, njihovo stalno usavršavanje, modifikuje postojeću obrazovnu politiku i daje prednost i podršku kvalitetima individualizovane i diferencirane nastave (Grandić i Letić 2008). Da bi pedagozi motivisali nastavnike i učenike na kreativnost i prihvatanje novih ideja, oni i sami moraju biti kreativni i fleksibilni. Dakle, ukoliko pedagozi žele da unaprede vaspitno-obrazovni proces, oni sami treba da budu uzorni predstavnici svoje profesije (Pavlović Breneselović 2014).

Uspešno ispunjenje funkcija školskog pedagoga počiva na njegovoj ličnosti, odnosno ličnim i profesionalnim osobinama. Lične osobine pedagoga ogledaju se u ispoljavanju humanosti, etičnosti i altruizma u njegovom radu. Na toj osnovi razvijaju se profesionalne osobine pedagoga. Od opservatora do dokumentariste, profesionalne osobine pedagoga pretpostavka su podizanja kvaliteta i osavremenjivanja vaspitno-obrazovnog procesa u školi.

Na osnovu teorijskog pristupa problemu uviđamo da ključne osobine školskih pedagoga počivaju na humanim vrednostima i etičnosti te da proizlaze iz karakteristika njihove profesije, odnosno funkcija koje pedagozi obavljaju u sklopu područja njihovog rada u školi. Stoga se *problem* istraživanja fokusira na ispitivanje

funkcija i osobina ličnosti pedagoga koje doprinose radu i unapređivanju vaspitno-obrazovne prakse. Polazeći od činjenice da su nastavnici najbliži saradnici školskih pedagoga, ispitani su stavovi nastavnika o posedovanju značajnih osobina pedagoga za rad u školi, što predstavlja *predmet* ove studije.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Ovom studijom želeli smo da proučimo koje su funkcije i uloge školskog pedagoga, kao i to koje su osobine školskim pedagogima važne i neophodne za rad u školi, ali i da ispitamo stavove nastavnika o posedovanju značajnih osobina pedagoga za rad u školi i to na osnovu svog dosadašnjeg iskustva sa pedagogima. Ovim istraživanjem želimo da ukažemo na značaj posedovanja osobina školskih pedagoga koje su neophodne za rad u školi, ali i da podstaknemo pedagoge da vrše evaluaciju i samoevaluaciju sopstvenog rada kako bi se taj rad unapređivao u različitim segmentima funkcija koje obavljaju u školi. Prikazano istraživanje je primer kako se ova problematika može ispitivati iz perspektive onih koji posredno i neposredno saraduju sa pedagogima, a to su nastavnici. Prema utvrđenom cilju istraživanja postavljeni su *zadaci* kojima su ispitivani stavovi nastavnika o: (1) Fleksibilnosti, organizovanosti i profesionalnosti; (2) Timskom radu; (3) Saradnji i (4) Inovativnosti pedagoga kao mogućim značajnim osobinama za rad u školi. Navedeni segmenti su imenovani na osnovu faktorizacije podataka izvršene postupkom faktorske analize koja će u nastavku biti prikazana. Stavovi o navedenim faktorima su ispitani s obzirom na nezavisne varijable istraživanja – nivo škole i uključenost nastavnika u rad škole. Zadaci istraživanja su orijentisani upravo prema faktorizaciji podataka, a hipoteze istraživanja su bile usmerene na pretpostavke da fleksibilnost, organizovanost i profesionalnost, timski rad i saradnja, kao i inovativnost, mogu zavisiti od postavljenih varijabli istraživanja. U drugom slučaju bi se prihvatila nulta hipoteza koja zagovara nepostojanje statistički značajnih razlika.

U empirijskom delu rada korišćena je deskriptivna metoda sa *tehnikom* skaliranja. Za prikupljanje podataka korišćena je skala procene Likertovog tipa. Autori su za potrebe istraživanja samostalno konstruisali petostepenu skalu procene kojom se ispituju stavovi nastavnika o značajnim osobinama pedagoga za rad u školi (SNOPŠ). *Instrument* sadrži 30 ajtema. Radi utvrđivanja pouzdanosti kao metrijske karakteristike instrumenta na osnovu vrednosti Kronbah alfa koeficijenta (Cronbach Alpha) ustanovljeno je da skala SNOPŠ zadovoljava kriterijum pouzdanosti ($\alpha=0.766$).

Da bismo utvrdili okvir za analizu rezultata istraživanja, na osnovu ajtema iz skale procene Likertovog tipa izdvojili smo ključne faktore primenom faktorske analize.

Tabela 1. Faktorska analiza skale procene Likertovog tipa SNOPŠ

<i>Fleksibilnost, organizovanost i profesionalnost</i>	<i>Timski rad</i>	<i>Saradnja</i>	<i>Inovativnost</i>
,553	,228	,163	,056
,547	,346	-,333	,090
,522	-,032	-,361	,090
,517	-,065	-,470	,081
,485	-,228	,055	-,087
,471	,077	,161	-,134
,440	-,039	,132	,000
,296	-,552	-,065	,265
,242	,515	-,066	-,189
-,002	,501	-,159	,022
-,042	,493	-,286	,011
-,122	,472	-,108	-,369
,278	,085	,464	-,196
,097	,309	,421	,113
,063	,284	,406	-,207
,182	,298	,386	-,332
,131	,176	,296	,602
,097	,266	-,398	,416
,013	,376	,054	,400

Extraction Method: Principal Component Analysis.

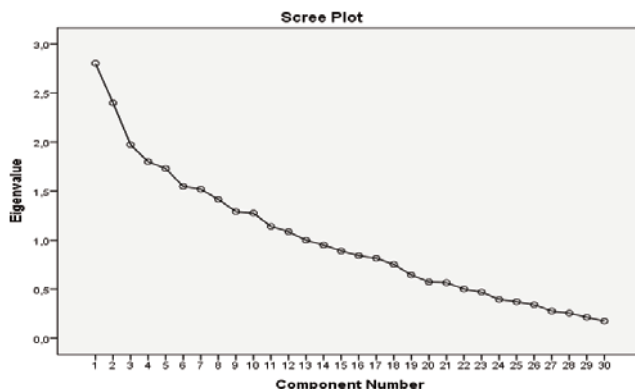
a. 12 components extracted.

Postupkom faktorske analize izdvojeno je 12 faktora. Kako određeni faktori nisu bili održivi prema Kajzerovom kriterijumu (sadržali su jedan ajtem), za dalju analizu izdvojili smo 1, 2, 3 i 4 faktor.

Grafikon 1. ilustrativno prikazuje prethodnu tabelu. Ovaj dijagram nam pomaže u izboru faktora koji se zadržavaju za analizu, te smo kod četvrtog faktora napravili presek. U okviru faktorske analize uradili smo promax rotaciju faktora kojom je zadržano 19 ajtema svrstanih u ova četiri faktora.

Prvi faktor je imenovan kao *Fleksibilnost, organizovanost i profesionalnost*, prema značenju pripadajućih ajtema: Pedagog u školi je spreman na česta usavršavanja; Pedagog različito pristupa svakom učeniku u skladu sa njegovim potrebama; Pedagog se prilagođava nastaloj situaciji u školi; Pedagog aktivno deluje kao koordinator

Grafikon 1. Dijagram prevoja (Scree Plot)

između svih aktera u školi; Pedagog organizuje pojačan vaspitno-obrazovni rad sa učenicima kojima je potrebna dodatna podrška; Pedagog u školi rukovodi određenim timovima; Pedagog je taktičan u radu sa roditeljima učenika; Posao pedagoga se stalno menja u skladu sa promenama u obrazovanju; Pedagog ispoljava empatiju, ali ne i poistovećivanje u radu sa učenicima.

U okviru drugog faktora, *Timski rad*, nalaze se ajtemi: Pedagog uvodi nove metode rada u školi; Pedagog organizuje različite sastanke za rad u timu; Pedagog u školi je uključen u rad određenih timova.

Treći faktor, *Saradnja*, čine sledeći ajtemi: Pedagog se ne vodi predrasudama u radu; Pedagog timski saraduje sa drugim važnim institucijama; Pedagog organizuje predavanja učenicima i nastavnicima o aktuelnim temama za vaspitno-obrazovni rad škole; Pedagog savetuje učenike u cilju navođenja a ne davanja gotovih rešenja.

Četvrti faktor, *Inovativnost*, sastoji se od ajtema: Pedagog svojim ličnim primerom ukazuje na neophodnost primene inovacija u vaspitno-obrazovnom radu škole; Pedagog sprovodi istraživanja u školi u cilju uvođenja inovacija. U nastavku su prikazani rezultati statističke analize prema definisanim faktorima.

Pilot istraživanje je sprovedeno tokom januara i februara 2018. godine, a zatim izvršeno retestiranje u školskoj 2020/2021. godini na teritoriji južne Srbije. Pilot istraživanje je sprovedeno u regularnim uslovima na malom uzorku, a retestirano putem digitalnih platformi gde su se podaci prikupljali google upitnikom. Istraživanje je realizovano na *uzorku* od 102 zaposlena nastavnika nasumično odabrana u ovom istraživanju koji su pristali da učestvuju na dobrovoljnoj bazi. Sa druge strane, uzorak je odabran tako da bi se mogla izvršiti kvantifikacija podataka i sagledati percepcija nastavnika o osobinama ličnosti pedagoga sa kojim saraduju.

Struktura uzorka s obzirom na ispitivane varijable (nivo škole u kojoj nastavnici rade, uključenost u rad škole) predstavljena je u tabeli 2.

Tabela 2. Struktura uzorka s obzirom na vrstu škole u kojoj nastavnici rade i uključenost u njen rad

		N	%
Nivo škole	Osnovna	49	48.0
	Srednja	53	52.0
Uključenost nastavnika u rad škole	U nastavi	21	20.6
	U nastavi i vannastavnim aktivnostima	33	32.4
	U nastavi, vannastavnim aktivnostima i timovima	48	47.1
Ukupno		102	100.0

Na osnovu podataka iz Tabele 2 uviđamo da nešto više od polovine ispitanih nastavnika radi u srednjim školama (N=53; 52.0%), dok manji broj nastavnika radi u osnovnim školama (N=49; 48%). U odnosu na uključenost u rad škole, najviše ima nastavnika koji su uključeni u nastavnim, vannastavnim aktivnostima i timovima u školi (N=48; 47.1%), zatim nastavnika koji učestvuju u nastavnim i vannastavnim aktivnostima (N=33; 32.4%) i najmanje nastavnika koji rade samo u nastavi (N=21; 20.6%), što je očekivano s obzirom na važnost koja se pridaje raznolikom angažovanju nastavnika u školama.

Statistička obrada podataka vršena je putem programa IBM SPSS, a u statističkoj analizi korišćeni su sledeći statistički parametri: deskriptivna statistika sa parametrima aritmetičke sredine (M) i standardne devijacije (SD), kao i parametrijska statistika sa parametrima t-testa i F-testa.

ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA

Tabela 3. Deskriptivna statistika stavova nastavnika o posedovanju značajnih osobina školskih pedagoga

	N	Min	Max	M	Sd
Fleksibilnost, organizovanost, profesionalnost	102	21.00	45.00	34.23	4.58
Timski rad	102	5.00	15.00	10.73	2.22
Saradnja	102	10.00	25.00	17.91	2.90
Inovativnost	102	3.00	10.00	7.03	1.62

Podaci prikazani u Tabeli 3 pokazuju da nastavnici smatraju fleksibilnost, organizovanost i profesionalnost pedagoga najizraženijim osobinama u njihovom radu, prema visokoj aritmetičkoj sredini njihovih odgovora ($M=34.23$). Smatraju da su pedagozi spremni na česta usavršavanja, različito pristupaju svakom učeniku u skladu sa njegovim potrebama, prilagođavaju se nastaloj situaciji u školi, zatim aktivno deluju kao koordinatori između svih aktera u školi, organizuju pojačan vaspitno-obrazovni rad sa učenicima kojima je potrebna dodatna podrška, rukovode određenim timovima i stalno menjaju svoj rad u skladu sa promenama u obrazovanju, taktični su u radu sa roditeljima učenika i ispoljavaju empatiju, umesto poistovećivanja u radu sa učenicima. Kada je reč o timskom radu i saradnji pedagoga, nastavnici su izrazili blago slaganje sa iznesenim karakteristikama ovih osobina ($M=10.73$; $M=17.91$) koje podrazumevaju da pedagozi uvode nove metode rada u školi, organizuju različite sastanke za rad u timu, da su uključeni u rad određenih timova, da se ne vode predrasudama u radu, timski saraduju sa drugim važnim institucijama, organizuju predavanja i učenicima i nastavnicima o aktuelnim temama za vaspitno-obrazovni rad škole i savetuju učenike u cilju navođenja, a ne davanja gotovih rešenja. Ovakvi rezultati upućuju na delimično posedovanje stručnih osobina pedagoga potrebnih za delovanje u timu i saradnju sa ostalim učesnicima vaspitno-obrazovnog sistema. Prosečne vrednosti odgovora nastavnika u procenjivanju inovativnosti pedagoga ($M=7.03$) ukazuju na neopredeljenost nastavnika po pitanju ukazivanja pedagoga svojim ličnim primerom na neophodnost primene inovacija u vaspitno-obrazovnom radu škole i sprovođenja istraživanja u školi u cilju uvođenja inovacija.

Rezultati do kojih smo došli su svakako ohrabrujući, jer dokazuju da školske pedagoge odlikuje fleksibilnost koja se ispoljava kroz više aspekata njihovog rada. Fleksibilnost je važna osobina pedagoga, jer ukazuje na njegovu prilagodljivost koja je od izuzetnog značaja u kontekstu promena u obrazovanju (Oliveira & Alencar 2010). Organizovanost kao neizostavni kvalitet školskog pedagoga je takođe primećena, što je važno s obzirom na kompleksnost funkcija koje obavljaju. Profesionalnost u ponašanju pedagoga pokazuje da su predstavnici pedagoške struke na visini svog poziva i deluju dosledno profesionalnim zahtevima. Ovakvi rezultati ukazuju da nastavnici percipiraju pedagoge kao one osobe koji svoje profesionalne zadatke ispunjavaju predano, što je neophodno za kvalitetan doprinos vaspitno-obrazovnom radu u školi. Otvorenost za promene i spremnost na usavršavanje osnova su profesionalnog napretka školskog pedagoga (Trolley 2011). Ipak, moramo se zapitati zbog čega su saradnja i timski rad pedagoga slabije izraženi? Saradnja prožima celokupnu aktivnost pedagoga i jedna je od osnovnih oblasti kroz koje pedagog unapređuje vaspitno-obrazovnu praksu (Vračar i sar. 2021). Temeljnija ispitivanja faktora i mogućih barijera u ostvarivanju saradnje i timskog rada školskog pedagoga kroz buduće studije mogla bi da daju odgovor na ovo važno pitanje. Prosečne vrednosti stavova nastavnika o inovativnosti pedagoga mogu upućivati na selektivno iskazivanje ove osobine, što otvara nova pitanja u vezi sa istraživanjima pedagoga u svrhu inoviranja vaspitno-obrazovnog rada: Da li poseduju potrebne kompetencije, koliko često sprovode istraživanja, da li imaju finansijsku i stručnu podršku, na koje prepreke nailaze i kako ih prevazići i slično. Dodatna ispitivanja ove oblasti su važna, jer je proučavanje školske prakse jedna od ključnih pretpostavki pozitivnih promena, odnosno unapređivanja vaspitno-obrazovnog rada, što istraživačko-analitičke aktivnosti pedagoga stavlja u srž njegovog rada u školi. Takođe, istraživanja školske prakse su značajan način razvijanja saradničkih odnosa pedagoga sa nastavnicima, jer podstiču kvalitativno najviši stepen saradnje – partnerski odnos. Nastavnici mogu pružiti najpotpunije informacije o aktuelnim problemima u vaspitno-obrazovnoj praksi i akcijama koje je potrebno sprovesti. Partnerstvo između nastavnika i pedagoga doprinosi jasnijem sagledavanju i postizanju ciljeva delovanja (Hebib i Matović 2012). Dakle, kroz podsticanje istraživačke uloge pedagoga može se ostvariti dvostruki cilj: jačanje saradničkih odnosa i unapređenje vaspitno-obrazovne prakse u školi.

Ispitivanjem razlika između stavova nastavnika o posedovanju značajnih osobina pedagoga u odnosu na varijablu angažovanost nastavnika u nastavi nisu dobijene statistički značajne razlike u odgovorima ispitanika ($p > 0.05$), stoga rezultati ovog dela statističke analize neće biti tabelarno prikazani.

Sledi analiza razlika u stavovima nastavnika o posedovanju značajnih osobina pedagoga, ispitanih s obzirom na vrstu škole u kojoj su zaposleni.

Tabela 4. Razlike u odgovorima nastavnika s obzirom na vrstu škole

Faktori	Vrsta škole	N	M	Sd	t	df	p
Fleksibilnost, organizovanost i profesionalnost	Osnovna škola	49	35.35	3.84	2.44	100	0.26
	Srednja škola	53	33.19	4.98			
Timski rad	Osnovna škola	49	10.59	1.88	-0.59	96.04	0.04
	Srednja škola	53	10.85	2.51			
Saradnja	Osnovna škola	49	18.33	2.47	1.40	100	0.07
	Srednja škola	53	17.53	3.23			
Inovativnost	Osnovna škola	49	7.06	1.56	0.19	100	0.76
	Srednja škola	53	7.00	1.69			

Iz Tabele 4 zaključujemo da se stavovi nastavnika o fleksibilnosti, organizovanosti, profesionalnosti, saradnji i inovativnosti pedagoga statistički ne razlikuju značajno. Primetna je statistički značajna razlika kada je reč o timskom radu pedagoga ($p=0.04$) gde nastavnici srednje škole pozitivnije procenjuju ovu osobinu školskih pedagoga. Odnosno, uočena je veća angažovanost u aktivnostima koje podrazumevaju timski rad kod pedagoga srednjih škola u odnosu na pedagoge zaposlene u osnovnim školama. Hebib (2011) je istakla da postoje brojne prepreke za ostvarivanje partnerstva između nastavnika i pedagoga (u kontekstu ove studije posmatranog kao timski rad). Osim karakteristika društvenog i kulturnog konteksta, organizacionih rešenja za funkcionisanje školskog sistema i škole kao institucije, kao izvor poteškoća ona navodi spremnost i osposobljenost nastavnika i pedagoga. Kako naši nalazi potvrđuju da mogu postojati razlike između izraženosti timskog rada pedagoga osnovnih i srednjih škola, uzrok se može potražiti u nekoj od navedenih prepreka. Svakako, detaljnija ispitivanja faktora koji utiču na ostvarivanje profesionalnih uloga pedagoga u kontekstu razlika između osnovne i srednje škole bi mogla unaprediti razumevanje položaja i uloge školskog pedagoga. Ovo mogu biti polazne osnove neke od narednih studija u oblasti osobina i uloga pedagoga u školi kojima bi se doprinelo razvoju pedagoške profesije.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Širina delovanja školskih pedagoga nije određena samo školskim kontekstom, već i zajednicom u kojoj škola postoji. Stoga se profesionalne uloge pedagoga ostvaruju sa svim akterima školskog života i prirodno postavljaju određene zahteve u vezi sa ličnošću osobe koja je školski pedagog. Teorijskom analizom smo najpre analizirali ključne funkcije i osobine školskog pedagoga. Osobine koje tokom svog rada školski pedagog stiče i razvija su fleksibilnost, profesionalnost, organizovanost, veštine saradnje i timskog rada, i neizostavno inovativnost. Od posedovanja tih kvaliteta zavisi uspešnost ostvarivanja profesionalnih zadataka i ciljeva jedinstveno usmerenih na unapređivanje vaspitno-obrazovne prakse. Zbog toga se problem koji smo nastojali da ispitamo ovom studijom tiče trenutnog stanja u domaćoj praksi, odnosno posedovanja ključnih osobina kod školskih pedagoga. Faktori izdvojeni iz instrumenta istraživanja potvrđuju napred navedene ključne osobine školskih pedagoga iz teorije, što je poseban doprinos istraživanju ove sfere u smislu povezanosti teorije i prakse pa makar to bilo i iz perspektive ispitanika.

Rezultati dobijeni ovim istraživanjem dali su pozitivnu sliku osobina školskih pedagoga iz perspektive nastavnika ukazujući na njihovu fleksibilnost, organizovanost i profesionalnost. Ipak, primetna je nekonzistentnost saradnje i varijabilnost timskog rada kao osobina pedagoga. Pedagozi srednjih škola praktikuju više timskog rada u odnosu na pedagoge osnovnih škola. Dakle, vrsta škole može biti kontekst za buduća ispitivanja osobina pedagoga, čime bi se produbila saznanja o uzrocima ovakvog stanja. Pedagozi su u svom radu povezani sa nastavnicima, učenicima, roditeljima i drugim institucijama, a efikasnost te saradnje će u velikoj meri zavistiti od ličnosti i profesionalnih osobina pedagoga. Kako su rezultati pokazali da saradnja pedagoga nije na zadovoljavajućem nivou, smatramo da bi buduće studije usmerene na istraživanje faktora i barijera u ostvarivanju saradnje školskog pedagoga mogle doprineti njenom unapređenju. Timski rad je takođe izdvojen kao svojstvo pedagoga kome je potrebna dodatna podrška. Nalazi su pokazali da, iako veoma važna, inovativnost pedagoga nije dovoljno zastupljena u njihovom radu. Jačanje istraživačke uloge pedagoga bi mogao biti način kojim bi se unapredila ne samo inovativnost, već i njihovi saradnički odnosi i aktivnosti delovanja u timu, što sve skupa može značajno podići kvalitet vaspitno-obrazovnog rada u školi.

Implikacije ovog rada svakako reflektuju potrebu za stručnim usavršavanjem pedagoga. Glavne spoznaje ove studije mogu se primeniti upravo u stručnom usavršavanju školskih pedagoga, kroz funkcije i osobine koje je potrebno jačati, a to

su saradnja, timski rad i inovativnost pedagoga. Akcije koje doprinose ovom cilju mogu biti u vidu seminara, vebinara, saradnje sa istraživačima sa fakulteta i instituta, kroz obezbeđivanje sredstava za istraživanja i pružanje stručne podrške. Podaci su ohrabrujući, jer nekada stavovi prema nečemu mogu biti prvi indikator za menjanje prakse. U ovom istraživanju su odbačene specifične hipoteze da odgovori variraju s obzirom na nivo škole i uključenosti nastavnika u rad škole. Ovim istraživanjem se prihvata nulta hipoteza. Preporuka je da se slična problematika ispituje s obzirom na neke druge socio-demografske karakteristike nastavnika.

Limitiranost studije ogleda se u ograničenom uzorku. Preporuka su detaljnija ispitivanja ove problematike sa svrhom poboljšanja uloge školskih pedagoga i snaženja profesije pedagoga. Navedeno istraživanje nema tendenciju generalizacije podataka nad celokupnom populacijom nastavnika o ovoj problematici. Prikazano istraživanje može poslužiti kao postulat za neka futurološka istraživanja ove problematike, ali i za komparaciju podataka sa sličnom problematikom radi dobijanja potpune slike profesije pedagoga iz perspektive nastavnika.

LITERATURA

1. Adelman, Howard, Linda Taylor (2002), "School counselors and school reform: New directions", *Professional School Counseling*, 5(4), 235-248.
2. Amatea, Ellen, Harry Daniels, Nancy Bringman, Fran Vandiver (2004), "Strengthening counselor-teacher-family connections: The family-school collaborative consultation project", *Professional School Counseling*, 8(1), 47-55.
3. Ariyati, Ika, Surwajo (2020), "Physiognomy and Counselor Competencies", *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 397, 346-353
4. Branković, Drago, Margareta Skopljak, Jorgić Draženko (2020), "Kompetentnost pedagoga za podsticanje i razvijanje stručnog usavršavanja nastavnika", *Inovacije u nastavi – časopis za savremenu nastavu*, 33(4), 1-12.
5. Budimir-Ninković, Gordana (2008), *Saradnja porodice i škole u cilju motivacije darovitih učenika*, Pedagoški fakultet, Jagodina
6. Butler, Kent, Madonna Constantine (2005), "Collective Self-Esteem and Burnout in Professional School Counselors", *Professional School Counseling*, 9(1), 55-62.

7. Busacca, Margherita, Angelika Anderson, Dennis Moore (2015), "Self-management for primary school students demonstrating problem behavior in regular classrooms: Evidence review of single-case design research", *Journal of Behavioral Education*, 24(4), 373-401.
8. Eckenrod-Green, Wendy, John Culbreth (2008), "Latino High School Students' Perceptions and Preferred Characteristics of High School Counselors", *Journal of School Counseling*, 6(17), 1-25.
9. Fejdetić, Majda, Natalija Šnidarić (2014), "Kompetencije stručnog saradnika pedagoga u savremenoj pedagoškoj praksi", *Napredak*, 155(3), 237-260.
10. Grandić, Radovan, Milena Letić (2008), "Pedagoška strategija podsticanja darovitosti", *Pedagoška stvarnost*, 54(9-10), 865-881.
11. Hadžić-Suljkić, Mirzeta (2014), *Kompetencije i osobine ličnosti školskog pedagoga – psihologa*, Društvo pedagoga i psihologa Tuzlanskog kantona, Tuzla
12. Hebib, Emina (2011), "Saradnički odnosi u školi", *Pedagogija*, 66(1), 7-17.
13. Hebib, Emina, Nataša Matović (2012), "Istraživački rad školskog pedagoga", *Nastava i vaspitanje*, 61(6), 67-82.
14. Jovanović, Mira (2015), *Refleksija profesionalnog identiteta pedagoga u savremenoj školskoj kulturi*, Filozofski fakultet, Novi Sad
15. Jovanović, Mira (2014), "Redefinisanje uloge pedagoga i njegov profesionalni razvoj", u: *5. Konferencija sa međunarodnim učešćem*, FTN Čačak, 30-31. maj 2014, Čačak, 1-7.
16. Julius, Andre, Irfan Fahriza, Praditha Wulandari (2020), "Digital literacy as a school counselor competence in the development of media in guidance services", *Jurnal Penelitian Bimbingan dan Konseling*, 5(2), 1-8.
17. Ledić, Jasminka, Stjepan Staničić, Marko Turk (2013), *Kompetencije školskih pedagoga*, Filozofski fakultet, Rijeka.
18. McConnell, Kat, Rachel Louise Geesa, Renae Mayes, Nicholas Elam (2020), "Improving school counselor efficacy through principal-counselor collaboration: A comprehensive literature review", *Mid-Western Educational Review*, 32(2), 1-23.
19. Oliveira, Eny da Luz Lucerda, Eunice Maria Lima Soriano de Alencar (2007), *Creativity and school: limits and possible opportunities for gestures and educational guides*, Dissertation of the city in public, Program of Po-Graduation in Education, Catholic University of Brasil, Brasil

20. Osmanović Zajić, Jelena, Jelena Maksimović (2020), "Contemporary teachers' action research: Basics for the development of reflective practise in education", *Research in Pedagogy*, 10(2), 354-366.
21. Maksimović, Jelena, Jelena Osmanović (2014), "Metodološko obrazovanje budućih pedagoga za refleksivnu praksu", u: *Nauka i savremeni univerzitet 3, Savremene paradigme u nauci i naučnoj fantastici*, Filozofski fakultet, Niš, 437-450.
22. Matijević, Milan (2005), "Evaluacija u obrazovanju", *Pedagoška istraživanja*, 2(2), 279-297.
23. Pavlović Breneselović, Dragana (2014), "Čemu služi pedagog: Priča u tri slike", Filozofski fakultet, Beograd. Preuzeto dana 08. 02. 2021. sa: https://www.researchgate.net/profile/Dragana-Breneselovic/publication/236983964_CEMU_SLUZI_PEDAGOG_Prica_u_tri_slike/links/0046351ab6304b7181000000/CEMU-SLUZI-PEDAGOG-Prica-u-tri-slike.pdf
24. Radulović, Lidija, Milan Stančić (2014), "Kako nastavnici vide saradnju sa pedagogom", u: *Identitet profesije pedagoga u savremenom obrazovanju, Zbornik radova, Januarski susreti pedagoga, Beograd*, 117-122.
25. Skopljak, Margareta, Mihajlović Tatjana, Jelena Kovačević (2020), "Uloge i zajedničke aktivnosti pedagoga i psihologa u školama", *Društvene i humanističke studije*, 4(13), 303-320.
26. Thompson, Rosemary (2002), *School Counseling: Best practices for working in the Schools*, Routledge, New York
27. Trolley, Barbara (2011), "School Counselor Roles and Preparation", *Michigan Journal of Counseling*, 38(1), 15-32.
28. Trnavac, Nedeljko (2006), "Ko su školski pedagozi?", *Nastava i vaspitanje*, 55(2), 199-209.
29. Trnavac, Nedeljko (1996), *Pedagog u školi*, Učiteljski fakultet, Beograd
30. Vračar, Maja, Jelena Jović, Nataša Stojanović (2021), "Profesionalno delovanje pedagoga u vaspitno-obrazovnoj praksi – put ka ostvarivanju ciljeva održivog razvoja", *Nastava i vaspitanje*, 70(2), 217-237.
31. Wachter Morris, Carrie, Christopher Slaten (2014), "Professional school counseling evaluation rubric: Advocating for the profession through awareness and accountability", *Journal of School Counseling*, 12(13), 1-30.
32. Zrilić, Smiljana (2012), "Uloga pedagoga u integriranom odgoju i obrazovanju", *Magistra Iadertina*, 7(7), 89-100.

CHARACTERISTICS AND FEATURES OF SCHOOL COUNSELOR

Summary

The development of pedagogical science by the requirements of modern education has raised the question of the quality of professional work of a school pedagogue based on his characteristics and features. The paper discusses the problem of possessing important qualities of a school pedagogue for educational work in school. The theoretical analysis describes the qualities of a modern pedagogue in the form of personal and professional characteristics. This research aims to examine the attitudes of teachers about the possession of important characteristics of pedagogues for school work and to point out their importance for the development of pedagogical practice. A descriptive research method with a scaling technique was used in the research. The paper presents a survey conducted in the school year 2020/2021 on a sample of 102 primary and secondary school teachers in Southern Serbia. The results of the research show that the factor analysis from the Likert-type assessment scale constructed for the needs of this research highlights four factors that define the most important characteristics of a school pedagogue: flexibility, organization and professionalism, teamwork, cooperation, and innovation. The research provided encouraging data that confirm the flexibility, organization, and professionalism of pedagogues. Professional development and encouragement of the research role of the school pedagogue were identified as opportunities for strengthening cooperative relations, teamwork, and innovation of the school pedagogue to improve the educational practice in the school. The research confirmed a statistically significant difference in the attitudes of the respondents with only one factor that brought together items related to teamwork. The differences are significant in the variable school type, $p < 0.05$.

Keywords: school counselor; functions of school counselor; personal characteristics of school counselor; professional characteristics of school counselor; teachers

Adrese autorica
Authors' address

Jelena Osmanović Zajić, Jelena Maksimović, Natalija Lazić
Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet
jelena.osmanovic.zajic@filfak.ni.ac.rs; jelena.maksimovic@filfak.ni.ac.rs;
n.lazic-17783@filfak.ni.ac.rs